

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Cultura 11(1) 2019

ISSN 2083-7275

DOI 10.24917/20837275.11.1

SPRAWOZDANIE

Aleksandra Wągrodzka

Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą

Sprawozdanie z prezentacji książki *Die vergessene Grenze.*

Eine deutsch-polnische Spurensuche von Oberschlesien bis zur Ostsee

(*Zapomniana granica. Polsko-niemiecka podróż w poszukiwaniu śladów od Górnego Śląska po Bałtyk*)

22 października 2018 r. na Uniwersytecie Europejskim Viadrina (EUV) we Frankfurcie nad Odrą odbyła się prezentacja książki *Zapomniana granica. Polsko-niemiecka podróż w poszukiwaniu śladów od Górnego Śląska po Bałtyk* połączona z otwarciem wystawy *Wzdłuż zapomnianej granicy*. Spotkanie odbyło się w ramach cyklu wykładów „Osteuropakolloquium” organizowanych przez prof. Wernera Benecke’a.

Książka powstała w ramach projektu kooperacyjnego „«1918. Zapomniana granica». Sto lat sąsiedztwa polsko-niemieckiego” realizowanego w roku 2018 przez partnerów ze strony polskiej i niemieckiej. Redaktorzy pracy zbiorowej, prof. Dagmara Jajeśniak-Quast (EUV) oraz Uwe Rada (dziennikarz i pisarz) opowiedzieli o inicjatywach realizowanych w ramach tej szeroko zakrojonej polsko-niemieckiej współpracy. Impulsem do zawiązania kooperacji była setna rocznica zakończenia pierwszej wojny światowej i odzyskania niepodległości przez Polskę. Punktem wyjścia projektu było ustalenie granicy między Polską a Niemcami po 1918 r. oraz związane z nią procesy tworzenia nowych państw w Europie Środkowo-Wschodniej.

Objazdowa wystawa *Styl narodowy czy modernizm? Architektura dwudziestolecia międzywojennego w Poznaniu i we Frankfurcie nad Odrą*, której kuratorami byli Uwe Rada i Szymon Piotr Kubiak (Uniwersytet Szczeciński), miała na celu przybliżenie nowego stylu w architekturze, który był symbolem rywalizacji Polski i Niemiec oraz definiującej się tożsamości narodowej obu krajów. W ramach projektu prof. Paul Zalewski (EUV) przygotował także dwujęzyczny przewodnik po modernistycznych zabytkach Frankfurtu nad Odrą: *Wielka szansa. Architektura we Frankfurcie nad Odrą w czasach Republiki Weimarskiej* (be.bra Verlag 2018). Naukowcy z całego świata mieli również okazję do debaty o nowym kształcie Europy po pierwszej wojnie światowej podczas konferencji *(De-)constructing Central Europe: od Europy Środkowej do wizji o wspólnej Europie, 1918–2018* zorganizowanej na Uniwersytecie Viadrina przez Centrum Interdyscyplinarnych Studiów o Polsce w październiku 2018 r. Partnerzy projektu stworzyli również stronę internetową www.1819-2018.eu, na której można zapoznać się ze szczegółami realizowanych inicjatyw.

O kulisach powstania pracy zbiorowej *Zapomniana granica. Polsko-niemiecka podróż...* opowiedziało podczas spotkania dwoje studentów Uniwersytetu Viadrina. Veronika Dyminska i Mateusz Weis-Banaszczyk uczestniczących w seminarium prowadzonym przez prof. Dagmarę Jajeśniak-Quast i dr Ewę Bałtajewską-Miglus. Podczas zajęć studenci analizowali wydarzenia związane z wytyczaniem granicy polsko-niemieckiej po 1918 r. Głównym punktem seminarium była podróż studyjna w dniach 19–26 maja 2018 r. Jej celem było zebranie materiałów, które posłużyły do napisania artykułów do pracy zbiorowej. Studenci i partnerzy projektu odwiedzili wówczas miejsca–świadków zapomnianej już dziś granicy. Punktem początkowym podróży był Górny Śląsk, region bezpośrednio dotknięty przesuwaniem granicy ustalonej w ostatecznym kształcie dopiero trzy lata po zakończeniu pierwszej wojny światowej. Lokalny przewodnik Dawid Smolorz oprowadził grupę po miejscach, gdzie przebiegała dawna granica, i opowiedział o kuriozach życia codziennego na podzielonym Śląsku. Po krótkiej wizycie w Poznaniu i zapoznaniu się z rolą hotelu Bazar w kreowaniu się świadomości narodowej Polaków, grupa dotarła do Zbąszynia (dawniej niemiecki Neu-Bentschen). Miejscowy dworzec kolejowy jest przykładem architektonicznej rywalizacji Polski i Niemiec w dwudziestolecie międzywojennym, które dążyły do pokazania swojej ekonomicznej supremacji. Wizyta w Pszczewie i rozmowa z Wandą Stróżczyńską, która opowiadała o swoim ojcu zaangażowanym w walkę o przynależność miasteczka do Polski, przybliżyła uczestnikom trudności, z jakimi borykali się mieszkańcy regionów przygranicznych po pierwszej wojnie światowej. Ostatnim przystankiem na trasie była Gdynia, zwana „białym miastem” ze względu na jej modernistyczną, białą zabudowę lat międzywojennych. Miasto i powstający w niej port były symbolem odradzającej się Polski. Studenci podczas podróży publikowali na bieżąco wpisy na blogu platformy Studio-Polsce. Interdyscyplinarnie Pol-Int (www.pol-int.org/salon), gdzie można również zapoznać się z dokumentacją fotograficzną.

Praca zbiorowa powstała w wyniku tej podróży ma charakter popularno-naukowy i jest skomponowana na wzór przewodnika po zapomnianej granicy. Stanowi zarazem dobre wprowadzenie dla czytelników, którzy stykają się z tematem po raz pierwszy oraz dla tych bardziej zaawansowanych. Oprócz artykułów napisanych przez studentów pod okiem prof. Dagmary Jajeśniak-Quast oraz Uwego Rady, w książce znajdują się teksty doświadczonych naukowców i ekspertów. Publikacja podzielona jest na cztery części tematyczne: *Granica*, *Trudne sąsiedztwo*, *Nation Building* oraz *W przeddzień nowej wojny*. Teksty przeplatane są również opisaniami miejsc pamięci dotyczących dwudziestolecia wojennego. Książka ukazała się w październiku 2018 r. nakładem wydawnictwa beb.ra verlag i jest dostępna w języku niemieckim. W roku 2019 ukaże się jej polskie tłumaczenie.

Na zakończenie prezentacji książki została otwarta wystawa fotografii autorstwa Ondřeja Cinkajzla dokumentująca przebieg podróży studyjnej w maju 2018 r. Studenci biorący w niej udział mieli okazję podzielić się swoimi przeżyciami oraz anegdotami. Jedna z nich dotyczyła eskapady o świcie do lasu w pobliżu Zbąszynia w poszukiwaniu starego słupa granicznego. Studentom udało się odnaleźć ten jeden z nielicznych już dowodów istnienia granicy, o której dziś mało kto pamięta.